

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ “Д. А. ЦЕНОВ” – СВИЩОВ

Рецензия

на дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен “доктор”

Автор на дисертационния труд: **Дритон Али Сялча**, докт. № D04031912

Тема на дисертационния труд : **„ПРОБЛЕМЪТ С ТЕКУЧЕСТВОТО НА ПЕРСОНАЛА КАТО ФАКТОР ЗА ПАЗАРНО ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ФИРМИТЕ С МЕЖДУНАРОДНА ДЕЙНОСТ”**

Професионално направление: 3.8. Икономика

Научна специалност: Световно стопанство и международни икономически отношения

Изготвил рецензията: **проф. д-р Анета Денева**

проф. д-р в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.8. Икономика, Научна специалност: „Икономика и управление (индустрия)” катедра „Индустириален бизнес и предприемачество”, СА „Д. А. Ценов”, гр. Свищов

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №347/29.05.2020 г. на Ректора на СА.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд „Проблемът с текучеството на персонала като фактор за пазарно позициониране на фирмите с международна дейност” е с обем от 194 стандартни страници. Трудът се състои от въведение, изложение в три глави, заключение, списък на използваните източници. Предложеният илюстративен материал в изложението обхваща 16 таблици и 51 фигури. Отделно са разработени 2 приложения с общ обем 11 страници. Библиографската справка съдържа 140 източника - 19 на кирилица, 121 на латиница.

Представен е и Автореферат на дисертационния труд с обем от 40 страници.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Заглавието „Проблемът с текучеството на персонала като фактор за пазарно позициониране на фирмите с международна дейност“ е формулирано ясно и конкретно, изцяло в унисон със защитаваната докторска теза и посочените обект, предмет и цел на изследването. Така дефинирано, то е позволило провеждането на анкетно проучване и изследване на текучеството на персонала като фактор с нарастващо значение за ефективното функциониране на предприятията с международна дейност и тяхното позициониране на продуктите и трудовите пазари в две различни държави.

Избраната тема дава възможност за анализиране и изясняване на важен за фирмите проблем – текучеството на персонала, което при сегашните условия на нарастваща трудова мобилност и глобализация се превръща във фактор с все по-голямо значение за ефективното функциониране на предприятията с международна дейност и тяхното позициониране на продуктите и трудовите пазари. Текучеството се проявява в различни форми и е резултат от действието на множество фактори, свързани както с отделния индивид и неговите потребности, така и с вътрешната и външната среда на предприятията. Особено силно е неговото влияние по отношение на фирмите, опериращи на международните пазари. Там паралелно с посочените фактори влияние оказват още и интеграционните процеси, трудовата мобилност и т.н. Текучеството влияе негативно върху пазарните позиции на предприятията, води до влошаване на крайните резултати – непредвидено забавяне на темпа на производствения процес, увеличаване на размера на производствените запаси, прекомерно и неправилно изразходване на суровините и материалите, загуба на клиенти и имидж. Паралелно с това се констатира понижаване на производителността, проблем с морала, ниска мотивация, недоволство, недобро поведение, влошаване качеството на отношенията и комуникацията в работата, намалена конкурентоспособност и т.н. Всичко това налага концентриране на усилията за управление на проблема с текучеството.

Основната цел, която си е поставил докторантът е да изследва текучеството в предприятията в теоретичен и емпиричен аспект, с оглед определяне на неговата значимост и идентифициране на подходите по отношение на управлението му. Паралелно с това международното сравнение на практиките на фирми от България и Косово, дава възможност за по-пълно изучаване на факторите, въздействащи върху промените в персонала. Правилното формулиране на основната цел на изследването и на конкретизиращите я шест задачи е позволило осъществяването на анкетно проучване, довело до обогатяване на теоретичните познания и емпиричните измерения на текучеството в международен план.

Обект на изследване е текучеството на персонала. За предмет на изследването е посочено влиянието на текучеството на персонала върху пазарното позициониране на фирмите с международна дейност по примера на Република Косово и Република България.

Основната изследователска теза е правилно формулирана и съответства на поставените цели и задачи. За провеждане на изследването е използван комплекс от методи и подходи - историческият метод, анализ и синтез, анкетен метод, индуктивен, дедуктивен и други подходи. Приложен е подходящ математически и статистически инструментариум. Емпиричните данни са набавени чрез провеждането на анкети и използването на официални статистически данни от Националния статистически институт (НСИ) в България и Статистическата агенция на Косово (KAS). Техническата обработка на всички събрани статистически данни е извършена чрез използването на специализирания компютърен софтуер MS Excel.

Във връзка с осъществяване на научното изследване са проучени 140 източника. Използваната научна литература е цитирана коректно и са спазени правилата на научната етика.

Предложеният илюстративен материал в изложението обхваща 51 фигури и 16 таблици. Отделно са разработени 2 приложения с общ обем 11 страници. Всичко това е позволило постигането на баланс между текстовата и илюстративната част и подпомага изграждането на цялостна визия относно изследваната проблематика.

Обемът на дисертационния труд – 172 стандартни страници без приложенията е напълно достатъчен. Структурата е добре балансирана. При нейното изграждане е използван традиционният подход – първо са изяснени основните теоретични постановки по отношение на разглеждания проблем, след това във втората глава са разгледани управленските и методическите аспекти на текучеството на персонала, а в третата е представено извършеното емпирично изследване на проблема. Налице е определена логическа последователност и целенасоченост при разработването на отделните въпроси.

В първа глава са проучени теоретичните аспекти на текучеството на персонала. Направен е критичен анализ на различните дефиниции за текучеството като явление с управленски, нормативен, психологически и пазарен характер – с. 29. Разгледани са основните форми на проявление на текучеството. Отграничени са причините и факторите, влияещи върху него. Отделено е съществено внимание на измерването на текучеството и на ефекта от него върху организацията.

Втора глава е с методическа насоченост. Разгледани са възможностите за задържане на хората и в частност мотивацията, като антипод на текучеството. Представени са различни концептуални виждания за мотивацията както и техники за нейното повишаване. Отделено е внимание

не само на отрасловата специфика на текучеството в отраслите туризъм и промишленост, но и на тази в предприятията с международна дейност. Съвсем логично акцентът в главата е поставен върху възможните подходи и технология за изследване на текучеството – с. 111. Предложената технология съдържа шест основни стъпки.

В глава трета е представено проведеното емпирично изследване на текучеството на персонала в предприятията с международна дейност. То се извършва в периода октомври – ноември 2019 г. и в него са обхванати 134 български и 101 косовски фирми. Обработени и анализирани са достатъчен брой емпирични данни, които са позволили на докторанта да достигне до определени изводи. Основният сред тях е, че текучеството се смята за известен повече или по-малко постоянен процес и сравнително дълго време управляващите човешките ресурси не са се занимавали с този аспект на заетостта. Днес под влияние на глобализацията, конкуренцията, икономическите сътресения и бързите технологични промени много организации са изправени пред необходимостта от системно му управление. Нуждата от внимание към текучеството нараства и поради значително по-голямата международна мобилност на работоспособното население. Това създава допълнителни рискове за предприятията в държави с голяма емиграция и/или неблагоприятно демографско развитие от загуба на най-ценните служители или таланти или от намаляване „запасите“ от квалифицирани кадри на националния трудов пазар и затруднения при набавянето на необходимия човешки ресурс.

В заключението са направени необходимите основни изводи и обобщения.

Приложеният автореферат отговаря на изискванията. Той дава добра представа за целите, обекта, съдържанието и резултатите от изследването. Отразява коректно обхвата на изследването.

Справката за приносите отразява адекватно постиженията на автора на дисертационния труд.

По темата на дисертационния труд са публикувани 3 статии и 5 доклада. Две от статиите са под печат в издания на СА „Д. А. Ценов“ – сп. „Народностопански архив“ и сп. „Бизнес управление“. Четири от докладите са представени и издадени в Knowledge - International Journal, а единият е представен на форум на СА – Научно-практическа конференция ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ – 30 ГОДИНИ СЛЕД НАЧАЛОТО НА ПРОМЕНИТЕ, посветена на 75 г. Съюз на учените в България.

III. Научни и научно-приложни приноси

Научните и научно-приложните приноси на дисертационния труд могат да бъдат търсени в следните насоки:

1. На базата на извършена систематизация и аналитичен преглед на съществуващите концепции за същността и особеностите на текучеството е

формулирана авторова концепция за него като явление с мениджърски, нормативен, психологически и пазарен характер, както и класификация на формите му на проявление.

2. Въз основа на анализ на концептуалните виждания и изследвания в областта на мотивацията е очертан комплекс от управленски техники и мерки за мотивиране и задържане на персонала в предприятията, съобразен със секторните специфики, свързани с текучеството в промишлеността и туризма.

3. Обосновани са подходи и технология за изследване на текучеството, отчитащи спецификата на неговото интерпретиране, анализ и управление с оглед различните фази на интернационализация и големина на фирмите.

4. Проведеното емпирично изследване на практиките по отчитане и управление на текучеството в предприятията с международна дейност в България и Косово дава възможност за оценка на неговата значимост като проблем и очертаване на мерките за мотивиране, прилагани от фирмите, както и водещите фактори за ограничаването му. На тази основа са обосновани практикоприложни препоръки за редуциране на текучеството и подобряване мотивацията на персонала в изследваните фирми, като водеща и най-ефективна контрамярка.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

По отношение на дисертационния труд, основното изложение и аргументацията на изводите нямам съществени бележки и препоръки.

Въпросът ми към докторант Сюлча е следният: Кои са причините текучеството в промишлеността да е с по-малки размери в сравнение с туризма?

Заклучение

Представеният дисертационен труд на тема „Проблемът с текучеството на персонала като фактор за пазарно позициониране на фирмите с международна дейност“, както и приложените документи за отразяване дейността и публикациите на кандидата **отговарят напълно на изискванията по установените критерии** за присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

Това ми дава основание за категорична положителна оценка и с пълна убеденост препоръчвам на научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Световно стопанство и международни икономически отношения“ на **Дритон Али Сюлча**.

Свищов, 8. 06. 2020 г.

Рецензент:

(проф. д-р Анета Денева)